

ВИТВИЦЬКА О.Д., доктор економічних наук, професор,
КОЗУПИЦЯ Є.С., здобувач, Національний університет
біоресурсів і природокористування України

ІННОВАЦІЙНІ ЗМІНИ ТА СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ БДЖІЛЬНИЦТВА В УКРАЇНІ

Витвицька О.Д., Козупиця Є.С. Інноваційні зміни та стимулювання розвитку галузі бджільництва в Україні.

Досліджено роль технологічного, організаційного і економічного рівня бджільництва в Україні. Запропоновано кроки по зміцненню галузі, використання прогресивних методів виробництва, створення державного органу, що захищатиме інтереси виробників, модеруватиме та концентруватиме зусилля галузі, рівні права доступу на зовнішні ринки для всіх виробників. Обґрунтовано роль узгоджених дій співробітництва держави і виробників галузі бджільництва, розглянуто напрями їх підтримки для захисту дрібного і середнього виробника. Запропоновано області зростання і вдосконалення галузі бджільництва України на основі вивчення закордонного досвіду по регулюванні і стимулюванні розвитку галузі бджільництва і розробки дорожньої карти реформування бджільництва в Україні.

Ключові слова: Розвиток галузі бджільництва, бджологосподарства, пасіки напівпромислового масштабу, співробітництво держави і виробників

Постановка проблеми у загальному вигляді. Не дивлячись на кілька промислових революцій, які зазнала світова економіка починаючи із відкриття Нового світу, українське бджільництво залишається на вкрай низькому технологічному і організаційному рівні. Тема економічної організації галузі бджільництва є специфічною, зазвичай потенціал розвитку економіки і нарощення експорту України прийнято шукати в галузях машинобудування, енергетики, певних сфер аграрного сектору. Враховуючи зростання обсягів експорту меду в останні три роки, оптимальна організація бджільництва є питанням стратегічної важливості, вирішення якого матиме позитивний вплив на структуру і розмір експорту. Тому, кроками по зміцненню галузі є: використання прогресивних методів виробництва, створення державного органу (або окремого департаменту в аграрному секторі), що захищатиме інтереси виробників, модеруватиме та концентруватиме зусилля галузі, рівні права доступу на зовнішні ринки для всіх виробників. Синергія держави і виробників призведе до збільшення експортної виручки, залучить кошти у громади, виведе галузь на вищий організаційно-технологічний рівень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Бджільництво зазвичай вивчають через призму селекції, біології та

хімії. І все ж корисні матеріали та рекомендації щодо оптимального управління бджологосподарством з точки зору його економічної ефективності можна зустріти в роботах В.П. Поліщука, Д.В. Петрова, М.О. Кравченка. Проте, особливості інноваційних процесів та стимулювання розвитку галузі бджільництва удосконалення економічних відносин і міжгалузевих зв'язків підприємств галузі потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Обґрунтувати області зростання і вдосконалення галузі бджільництва України, висвітлити форми співробітництва держави і виробників, обґрунтувати напрями їх підтримки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Експорт продукції аграрного сектору залишається стабільним і в деяких позиціях зростає, зокрема і експорт меду за останні 4 роки. За січень-березень 2015 р. згідно з даними Державної служби статистики Україна експортувала 7,8 тис. т. меду на суму 18,8 млн. доларів США, що відповідно на 25,7 % і 20 % більше проти аналогічного періоду минулого року. Впродовж 2012-2014 рр. експорт меду збільшився 2,7 разу і досяг 36,3 тис. т, що у вартісному вимірі становило 93,2 млн. дол. [1] (табл. 1.).

Експорт українського меду за 2012-2014 роки

Роки	Експорт			Імпорт		
	Кількість, т	Вартість		Кількість, т	Вартість	
		Всього обсягу, тис. дол. США	Однієї тони, дол. США		Всього обсягу, тис. дол. США	Однієї тони, дол. США
1	2	3	4	5	6	7
2012	13 338,5	31 112,6	2 332,5	23,0	235,8	10 248,9
2013	21 673,6	52 972,4	2 444,1	21,8	88,8	4 065,3
2014	36 335,7	93 198,2	2 564,9	52,9	246,6	4 663,9
Січень-березень 2014	6 221,4	15 642,7	2 514,3	5,2	64,5	12 401,6
Січень-березень 2015	7 817,8	18 766,6	2 400,5	6,0	22,1	3 663,2

Географія збуту також різноманітна – український мед завдяки якості та наявності розвиненому як автомобільно-залізничному так і морському сполученню поставляється майже на всі континенти планети (окрім Австралії). Однак найбільшим споживачем вітчизняного меду традиційно залишаються країни Європи. Відповідно до статистичних даних майже 72 % усіх експортних поставок

меду в 2014 р. здійснювалися до країн Європи (26121,4 т), зокрема 31,6 % всього обсягу припадало на Німеччину (11472,5 т), 19,2 % надійшли до Польщі (6975,6 т), 5 % до Словаччини (1823 т), 4,9 % до Франції (1783,2 т), 4,3 % до Іспанії (1563,3 т) та 2,2 % до Італії (798,8 т). Діаграма щодо інших ринків представлена (рис. 1).

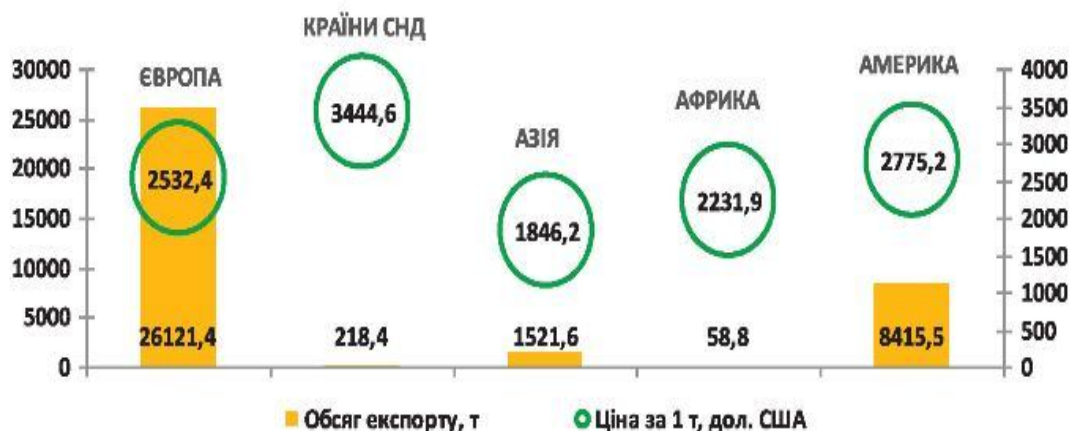

Рис. 1. Експорт меду з України на основні світові продовольчі ринки в 2014 р.

Однак однією із проблем українського бджільництва є відсутність державної підтримки. Окрім добровільно організованих асоціацій районного масштабу, воно не має органів які б опікувались інтересами виробників та служили би модераторами їх взаємодії із іншими учасниками ринку (як НБУ в банківській сфері, або профільні міністерства в інших). Українські ж дрібні бджологосподарства, які генерують

переважну більшість експортованого меду, діють на власний розсуд. Це має як позитивну так і негативну роль. Позитив, в тому що пасічник нікому не підзвітний у своїй діяльності, більш вільний, негативні ж сторони – бджолярі беззахисні перед оптовими покупцями, які диктують свою вимоги і ціну на ринках отримуючи всю маржу і при цьому не виробляючи товар. Тобто увесь прибуток залишається в оптовиків які мають вільні кошти для

закупівлі партій меду. Іншим аспектом є дотримання технології виробництва меду, яка повністю залежить від власника пасіки. Виробництво меду не потребує ліцензій та іншої дозвільної документації, це мало контрольований процес. Щоб утримувати пасіку необхідне лише завести її ветеринарно-санітарний паспорт, і раз в рік здавати продукцію на аналіз, хоча деякі господарства нехтують і цим.

Отже, маємо ситуацію коли валютна виручка надходить в Україну але замість декількох десятків тисяч бджологосподарств вона розподіляється серед кількадесят скупників. Ця фактична олігополія є шкідливою як для вітчизняного пасічництва так і для економіки в цілому. Держава має увійти в цей ринок створивши в ньому правила гри із їх чітким виконанням. Наприклад, людина яка тримає до 20 вуликів і збирає урожай до 0.5 т. навряд чи зацікавлена в експорті великих партій меду, такий обсяг зазвичай реалізується через напрацьованих роками колег, знайомих, родичів. І навпаки пасіки напівпромислового масштабу – від 40 вуликів, здатні генерувати від 1 т. продукту що вже є мінімально цікавою партією для купівлі. Такій людині треба надати повний набір інструментів для можливості виходу на ринки Європи. Це призведе до :

- конкуренції між виробниками меду що сприятиме підвищенню якості товару;
- притоку виручки в регіони, що підвищуватиме рівень життя конкретного господарства, а відтак і регіону;
- налагодження тісних ділових стосунків українських підприємців-виробників меду із закордонними партнерами, формуванню сприятливого іміджу держави, підвищенню інвестиційної привабливості [2].

Головна мета – захистити дрібного і середнього виробника, дати йому рівні із іншими виробниками можливості, врегулювати діяльність скупників ліквідувавши їх ціновий диктат, можливості виходу на зовнішні ринки, як наслідок отримаємо потужне залучення коштів в регіони України, розвиток бджільництва на селі.

Перші острови такого зростання в Україні вже є, так LNZ Group (сучасна

аграрна компанія із розташуванням в Черкаській області) в 2016 році запустила проект «Пасіка» що передбачає встановлення 4 тис. вуликів в деяких областях. Якщо компанії які є новачками в бджільництві звертають увагу саме на нього це є позитивним сигналом для галузі в цілому. Розміщення такої значної кількості вуликів однозначно передбачає суттєвий врожай меду, який дасть змогу конкурувати із традиційними експортерами (в 2016 році – «Бартнік» Хмельницький, «Агроіст Трейд» Миколаїв, «Співдружність» Херсон) [3]

Провідною установою вітчизняного бджільництва – національним науковим центром «Інститут бджільництва імені П.І. Прокоповича» (далі – інститут П.І. Прокоповича) в 2015 році розроблений проект Програми розвитку галузі бджільництва на 2016-2020 [4], в якому окреслені основні виклики та проблеми що стоять перед галуззю, означені середньострокові перспективи. Також визначено що сприятливість географічного положення України, давні традиції пасічництва, наявність кількох центрів отримання як середньої так і вищої спеціалізованої освіти вигідно вирізняють українську бджолярську галузь від інших країн із ТОП-10 виробників меду. Але новин про те що програма прийнята на сайті інституту поки немає. Проект Програми цінний не стільки декларацією мети збільшення кількості виробленого продукту до 2020 року, скільки обґрунтуванням необхідності якісних змін в бджолярстві а саме:

- необхідність створення нормативної бази щоб регулювала діяльність виробників меду захищаючи як їх так і кінцевих споживачів меду (надання інструментів незалежного виходу виробника на зовнішній ринок з одного боку і жорсткий контроль за якістю з другого);

- зміщення акцентів отримання доходів від пасіки, запровадження отримання доходу пасічниками від запилення посівів сільгосподарських культур, що є нормою в західних країнах та США;

- розвиток наукової, кадрової, технологічної підтримки галузі бджільництва.

Враховуючи той факт що українське виробництво меду і суміжних продуктів технологічно залишається на вкрай низькому рівні і при цьому вже Україна виходить на чільні місця по виробництву та експорту меду, одним із пріоритетів державної політики в агропромисловому напрямку має стати розвиток бджолярської галузі інтенсивними (на противагу екстенсивними) і якісними нововведеннями [5]. В такому разі окреслені в Програмі перспективи досяжні. А окрім розвитку галузі збільшення валютної виручки що буде отримуватися хоча б половиною із сотень тисяч приватних бджологосподарств (400 тис. за оцінками інституту П.І. Прокоповича) матиме опосередкований вплив на поліпшення рівня життя в Україні цілому.

На перспективу слід сказати що маємо сміливість передбачити зняття мораторію на продаж сільгоспземель, що на нашу думку також опосередковано матиме вплив на розвиток потужностей дрібних бджологосподарств. Оскільки великим агрохолдингам та агрофірмам середньої

ланки із сталим багаторічним виробництвом потрібно буде коригувати фінансові плани, вносячи до них вартість купівлі землі, ціна якої зросте, а деякі фермери навпаки зможуть нарешті продати частину землі і почати реалізовувати проекти на які раніше не було коштів. В цьому діловому пошукванні великі гравці зроблять ставку на утримання належних їм часток ринку і дуже мало ймовірно ризикнуть вкладати в нові галузі типу бджільництва, їм потрібно буде до 2-х років відпрацювати виробничий цикл із існуючим ринком землі. Цим моментом і мають скористатись нішеві виробники до яких можна зачислити і бджолярів.

Висновки. Перспективами подальших досліджень є вивчення закордонного досвіду по регулюванню і стимулюванню розвитку галузі бджільництва і розробка дорожньої карти реформування галузі в Україні на всіх етапах – контроль існуючих господарств, захист виробників на внутрішньому ринку, суворе дотримання фітосанітарних вимог, рівні права доступу на зовнішні ринки, технологічно-організаційні аспекти.

Література.

1. Сайт «Агробізнес сьогодні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/3457-medovi-perspektyvy.html>.
2. Туринський В.М. Важливі питання розвитку галузі бджільництва [Електронний ресурс] / В.М. Туринський, Л.О. Адамчук // Науковий вісник НУБіП України. Серія: Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва. – 2015. – № 223. – Режим доступу: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Tekhnologiya/article/viewFile/5867/5775>.
3. Сайт «Агропортал» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroportal.ua/news/novosti-kompanii/lnz-group-vyvezla-v-polya-4-tysyachi-ulev>.
4. Проект Програми розвитку галузі бджільництва на період 2016-2020 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prokopovich.com.ua/2015/01/29/p-r-o-e-k-t-programa-rozvitku-galuzi-bdzhilnictva-ukra%D1%97ni-na-period-2016-2020-rr>.
5. Петров Д.В. Стратегические перспективы технологического развития промышленного пчеловодства / Д.В. Петров // Индустриальное пчеловодство. – Сумы: Издательство: Винниченко Н.Д., 2013. – 52 с.

References.

1. Sayt «Agrobiznes sodayni» [The website «Agribusiness today»]. *agro-business.com.ua*. Retrieved from <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/3457-medovi-perspektyvy.html> [in Ukrainian].
2. Turinskiy V.M., and Adamchuk L.O. (2015). Vazhlyvi pitannya rozvitku galuzi bdzhilnitstva [Important issues of development of the industry of beekeeping]. *Naukoviy visnik NUBiP Ukrainy. Seriya: Tehnologiya virobnitstva i pererobki produktsiyi toarinnitstva – Scientific Bulletin of National University of life and environmental Sciences of Ukraine. Series: Technology of production and processing of livestock products*, No 223. Retrieved from <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Tekhnologiya/article/viewFile/5867/5775> [in Ukrainian].
3. Sayt «Agroportal» [The Website «Agricultural Portal»]. *agroportal.ua*. Retrieved from <http://agroportal.ua/news/novosti-kompanii/lnz-group-vyvezla-v-polya-4-tysyachi-ulev> [in Ukrainian].
4. Proekt Programi rozvitku galuzi bdzhilnitstva na period 2016-2020 rr. [The draft programme of development of the industry of beekeeping for the period 2016-2020]. (n.d.). *prokopovich.com.ua*. Retrieved from <http://prokopovich.com.ua/2015/01/29/p-r-o-e-k-t-programa-rozvitku-galuzi-bdzhilnictva-ukra%D1%97ni-na-period-2016-2020-rr> [in Ukrainian].
5. Petrov D.V. (2013). Strategicheskie perspektivy tehnologicheskogo razvitija promyshlennogo pchelovodstva [Strategic vision of technological development of industrial beekeeping]. *Industrial'noe pchelovodstvo – Industrial beekeeping*. Sumy: Izdatel'stvo: Vinnichenko N.D., p. 52 [in Russian].

Аннотація.

Витвицька О.Д., Козупиця Е.С. Инновационные изменения и стимулирование развития отрасли пчеловодства в Украине.

Исследована роль технологического, организационного и экономического уровня пчеловодства в Украине. Предложены шаги по укреплению отрасли, использование прогрессивных методов производства, создание государственного органа, который будет защищать интересы производителей, модерировать и концентрировать усилия отрасли, равные права доступа на внешние рынки для всех производителей. Обоснована роль согласованных действий сотрудничества государства и производителей отрасли пчеловодства, рассмотрены направления их поддержки. Предложены области роста и совершенствования отрасли пчеловодства Украины.

Ключевые слова: Развитие отрасли пчеловодства, пчелохозяйство, пасеки полупромышленного масштаба, сотрудничество государства и производителей отрасли пчеловодства.

Abstract.

Vitvitska O.D., Kozupitsya E.S. Innovative changes and incentives for beekeeping in Ukraine.

The role of technological, organizational and economic level beekeeping in Ukraine. Proposed steps to strengthen the industry, the use of advanced production techniques, creating public body that will protect the interests of producers, and concentrate efforts moderator sector equal rights of access to foreign markets for all manufacturers. The role of the concerted actions of cooperation of the state and producers beekeeping industry, discussed the directions of their support to protect small and medium-sized producer. Considered the draft program of the beekeeping industry in 2016-2020. An area of growth and improvement of the beekeeping industry in Ukraine based on the study of foreign experience for the regulation and promotion of beekeeping and development roadmap sector reform in Ukraine.

Key words: The development of beekeeping, bee farms, apiary semi-scale cooperation between the state and producers beekeeping.

Стаття надійшла до редакції 02.09.2016 р.

Бібліографічний опис статті:

Витвицька О.Д. Інноваційні зміни та стимулювання розвитку галузі бджільництва в Україні / О.Д. Витвицька, Е.С. Козупиця // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2016. – № 4. – С. 44-48.

Vitvitska O.D., and Kozupitsya E.S. (2016). Innovative changes and incentives for beekeeping in Ukraine. Actual problems of innovative economy, No 4, pp. 44-48.

УДК 005.591.4

**ГАГАРИНОВ О.В., аспірант,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,**

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Гагарінов О.В. Науково-практичні підходи до трансформації підприємств.

Стаття присвячена системній проблемі трансформації підприємств. На базі системно-історичного підходу, з урахуванням факту ентропогенної системної катастрофи, що відбулася з СРСР та її наслідків, які не усунені до сих пір, уточнено визначення «трансформація підприємства». Під яким слід розуміти процес організаційних перетворень у системному стані підприємства, як базового фактору його конкурентоспроможності, який носить системний характер та формує принципово нові емерджентні властивості як нової організаційної цілісності. Обґрунтовано необхідність використання системного підходу до трансформації вітчизняних підприємств як найбільш конструктивного в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: трансформація підприємства, системний підхід, системний стан, системно-історичний підхід, ентропогенна системна катастрофа.

Постановка проблеми у загальному вигляді. З позиції сучасності, умови господарювання підприємств по всьому світові характеризуються високим рівнем динаміки зовнішнього середовища прямого

та непрямого впливу. Це, в свою чергу, спонукає підприємства до організаційних змін різноманітного масштабу та характеру з метою забезпечення можливості до провадження ефективної ринкової